

Istorie locală

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA STĂRII DE SPIRIT A MASELOR POPULARE DIN BANAT ÎN ANII DICTATURII MILITARE FASCISTE

(6 septembrie 1940—23 august 1944)

DAN POPESCU

Răsturnarea dictaturi militare fasciste, eliberarea României de sub jugul fascist a fost rezultatul luptei eroice a maselor largi ale poporului sub conducerea Partidului Comunist, care într-o perioadă de grele încercări, cînd se afla în primejdie însăși ființa națională a poporului nostru, cînd în sinul claselor clocotea ura și nemulțumirea adîncă împotriva fascismului, și-a asumat misiunea istorică de a uni într-un sigur șuvoi energia titanică a tuturor forțelor națiunii, interesată în răsturnarea dictaturii, eliberarea țării și organizarea insurecției armate antifasciste și anti-imperialiste

Încercînd să reconstituim faptele petrecute acum 35 de ani, constatăm că acestea au avut profunde rădăcini istorice în frământările sociale din perioada premergătoare războiului, fiind continuarea luptelor eroice duse de clasa muncitoare, de poporul nostru sub conducerea comuniștilor împotriva guvernelor reacționare și a dictaturii fasciste, pentru apărarea intereselor lor vitale, pentru cucerirea libertăților democratice și asigurarea independenței naționale a României.

„Marea epopee a insurecției de acum trei decenii și jumătate” — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a fost rezultatul voinței întregului nostru popor, al acțiunii revoluționare a eroicei noastre clase muncitoare, a maselor largi populare, al unirii într-un front larg a tuturor forțelor antifasciste, democratice patriotice. Partidul Comunist Român — dînd dovadă de o înaltă responsabilitate revoluționară — a fost organizatorul luptei împotriva regimului burghezo-moșieresc, a dictaturii militaro-fasciste și a războiului, pentru libertatea și independența patriei, pentru participarea poporului român la zdrobirea Germaniei naziste și transformarea revoluționară a societății românești¹.

Curînd după instaurarea dictaturii antonesciene, la 10 octombrie 1940 a intrat în țară „Misiunea Militară Germană”, urmată apoi de noi trupe, care au fost amplasate în cele mai importante puncte economice și strategice ale țării.

Ca urmare a acestei situații create, Germania, printr-o serie de acorduri și convenții, a reușit să subordoneze economia țării noastre cerințelor „noii ordini europene”, limitînd dezvoltarea industriei României.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare rostită la Adunarea festivă din capitală, consacrată zilei de 23 August*, în „Scînteia” din 23 August 1979.

În timpul războiului antisovietic, bogățiile țării au fost supuse unui jaf sistematic, economia românească... „ruinată, resursele țării au fost secătuite, ceea ce a făcut ca la sfîrșitul războiului producția industrială să reprezinte cca. 50% din cea dinainte de război”².

Această stare de fapt s-a reflectat pregnant și în Banat, care datorită bogatelor sale resurse naturale, cu centre industriale puternice: Reșița, Timișoara, Bocșa, Anina, Nădrag, Ferdinand, Toplet, Lugoj, trebuia să joace un rol important în planurile războinice ale fasciștilor, aprovizionînd „mașina de război hitleristă cu mari cantități de armament, muniții, echipament militar și alimente”³.

Regimul inițiat de dictatura fascistă a răpit oamenilor muncii cele mai elementare drepturi: au fost desființate breslele, asociația pentru ocrotirea ucenicilor industriali, a fost dat decretul pentru reprimarea întrunirilor, s-a înăsprit cenzura, s-au instituit lagăre de muncă, s-au militarizat întreprinderile⁴.

La adăpostul legislației fasciste, capitaliștii au înrăutățit și mai mult condițiile de muncă, săptămîna de lucru s-a mărit la 60 de ore⁵, iar la întreprinderile care lucrau exclusiv pentru necesitățile frontului s-a răpit muncitorilor repausul duminical și sărbătorile legale⁶. Numeroase rapoarte ale Inspectoratului Muncii Timișoara informau organele superioare de condițiile extrem de grele în care metalurgiștii și minierii sînt obligați să-și desfășoare activitatea, lucrînd într-o atmosferă viciată, îmbibată de amoniac și fum, cu fața roșie de arsuri, insuficient hrăniți și slabi fiind permanent expuși la degradarea sănătății”⁷. În mai puțin de patru luni la uzina Ferdinand și Nădrag au avut loc 178 accidente de muncă, dintre care 5 au fost mortale⁸, iar la Reșița între 1 și 15 octombrie 1941 au fost înregistrate 75 accidente de muncă⁹.

În condițiile în care inflația se accentua din ce în ce mai puternic, creșterea decalajului dintre nivelul salariului și nivelul prețurilor a căpătat un ritm accelerat, scumpirea excesivă a mărfurilor de larg consum, imposibilitatea populației de a face față speculei, care a cuprins toate sectoarele vieții economice, în urma restrîngerii volumului de produse destinate comerțului intern, punea marea masă a muncitorilor în situația de a nu-și mai putea asigura cele necesare existenței. Ziarul „Vestul” din 11 octombrie 1941 sublinia: „...astăzi nu te mai poți apropia

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, Editura politică, București, vol. I, p. 375.

³ E. Cimponeru, *Presa ilegală din Banat*, în „Studii”, nr. 5/1969, p. 1172.

⁴ Decret Lege nr. 335 din 18 februarie 1941, *Codul general al României* vol. XXIX, partea a II-a, 1941, p. 542.

⁵ „Argus”, nr. 8832 din 1 octombrie 1942.

⁶ „Monitorul Oficial”, partea I-a, nr. 23, din 2 octombrie 1941, Decret Lege asupra regimului muncii în timp de război, art. II, p. 1848.

⁷ D. Popescu, *Aspecte privind situația și lupta metalurgiștilor din Valea Bistrei (1937—1939)*, în „Studii și articole de istorie”, vol. X/1967, p. 103.

⁸ Arhivele Statului Caransebeș, fond. TNC, uzina Ferdinand, dosar 85/1941, f. 283.

⁹ N. N. Constantinescu, *Situația clasei muncitoare din România*, Buc., 1966, p. 418.

de nimic, nu mai poți să-ți faci o haină, să-ți cumperi o pereche de ghete, o pălărie, trebuie să renunți la toate și să te mulțumești a trăi mai mult decît modest, a te hrăni cu ce se nimerește". Într-o scrisoare, Comandamentul Militar al Uzinelor Reșița atrăgea atenția Direcțiunii Generale a U.D.R.-ului că „salariile sînt mici în raport cu scumpetea... rațiile de făină, mălai, slănină, lemne și cărbuni sînt insuficiente”¹⁰. Această situație este elucidată și prin adresa U.D.R.-ului către Ministerul Muncii, în care se semnală „că numărul absențelor din cauza bolilor crește în proporții îngrijorătoare, motivul este starea de subalimentație”¹¹.

Ofensivei capitalului împotriva nivelului de trai al oamenilor muncii masele muncitoare conduse de P.C.R. i-au răspuns prin luptă. În Banat activau un mare număr de celule ale P.C.R. și U.T.C.: Timișoara, Lugoj, Reșița, Bocșa, Nădrag, Ferdinand, Caransebeș, Doman, Secul¹², de asemeni existau celule și în satele și comunele bănățene: Tormac, Recaş, Făget, Dumbrava, Sinersig¹³. În timpul războiului Comitetul Regional Banat al P.C.R. a difuzat nenumărate manifeste și publicații în limba română, maghiară, germană, sîrbă, cerînd oamenilor muncii să saboteze prin orice mijloace mașina de război hitleristă.

Forma dominantă în prima parte a războiului antisovietic, a luptei împotriva cotropitorilor hitleriști, au constituit-o acțiunile grupelor de sabotaj din întreprinderile industriale și transporturi. În acest sens, sub conducerea celulelor P.C.R. și U.T.C. din fabrici și uzine s-a desfășurat o vastă activitate de sabotaj¹⁴. Astfel muncitorii de la atelierele principale C.F.R. Timișoara, Lugoj, Caransebeș au provocat deraieri de trenuri militare cu muniții și soldați hitleriști. La Reșița, locomotivele nou fabricate erau deteriorate prin introducerea unor bucăți de metal în cilindri și lagăre. La secția furnale a fost sabotată sistematic producția de fontă și oțel prin schimbarea proporțiilor de minereu și cărbune la încărcarea cuptoarelor și blocarea căilor de scurgere a fontei și zgurei, un cuptor a fost făcut inutilizabil pentru o lungă perioadă de timp¹⁵. Comuniștii au reușit să înșele vigilența gărzii, înecînd într-o noapte magazia unde erau depozitate piese de armament pentru branduri și tunuri antitanc¹⁶. La uzinele din Nădrag, muncitorii au blocat arborele motor ce acționa asupra întregului sistem de angrenare a mașinilor, iar în noaptea de 15 martie 1942 au incendiat depoul de locomotive industriale¹⁷.

Autoritățile, în fața acestei lupte organizate, trec la măsuri de intimidare, după cum se desprinde din ordonanța publicată de prefectul

¹⁰ Arhivele Statului București, fond UDR, dosar nr. 14, fila 16.

¹¹ *Ibidem*, adresa UDR din 20 mai 1942, dosar nr. 9/1942, fila 18.

¹² V. Marin, V. Petrișor, *Lupta organizației P.C.R. din Banat*, în „Anale” nr. 4/1962, p. 58.

¹³ Arhivele Tribunalului Municipal Lugoj, dosar nr. 7824/1942, fila 6 (neinventariat).

¹⁴ Ioan Popescu-Puțuri, *Principalele trăsături ale regimului politic din România în perioada dictaturii militare fasciste și agresiunii hitleriste*, în vol. *Din istoria contemporană a României*, Ed. științifică, 1965, p. 84, 94.

¹⁵ Arhivele Statului Caransebeș, fond UDR, dosar nr. 10618/1942, fila 9.

¹⁶ „Drapelul roșu” din 19 august 1969.

¹⁷ Arhivele Statului Caransebeș, fond TNC, dosar 10618/1942, fila 9—10.

județului Caraș, prin care „se aduce la cunoștința întregii populații, funcționarilor publici și particulari, precum și muncitorilor de orice categorie... că toți acei ce vor fi dovediți că au săvârșit acte de sabotaj în zona industrială Reșița, Anina, vor fi condamnați la moarte și executați imediat“¹⁸.

Consecințele nefaste ale războiului s-au răsfrînt și asupra țărănimii muncitoare, care pe lângă exploatarea moșierească și chiaburească, era puternic apăsată de prestațiile obligatorii pentru armată, de rechizițiile forțate de nevoile frontului, de perceperea a tot felul de taxe, impozite excesive și mobilizări.

Legislația agrară a guvernului Antonescu, instituită în scopul aprovizionării prin toate mijloacele a mașinii de război hitleriste, a contribuit la dezorganizarea agriculturii și înrăutățirea situației materiale a țărănimii. Astfel, gospodăriile țărănești se ruinau datorită politicii agrare practicate de regimul dictaturii antonesciene. Veniturile din agricultură ale săteanului nostru, relatea ziarul „Argus“, sînt „extrem de scăzute... iar la sfîrșitul verii de muncă, nu-i dau puțința să fie nici contribuabil și nici consumator pentru o industrie mai dezvoltată“¹⁹.

Aceste măsuri au creat puternice nemulțumiri în rîndul maselor țărănești din Banat, care au opus o vie rezistență dictaturii fasciste. Apelul Comitetului Regional Banat al P.C.R. din primăvara anului 1942, prin care chema locuitorii satelor să lupte împotriva războiului, a avut un larg ecou, contribuind la creșterea stării de spirit. Într-un manifest adresat țărănimii muncitoare se arăta : „Muncitori și țărani, dezmeticiți-vă ! Hitler ne ia fiii și fură a noastră pîine ! Nici un bob de grîu nemților !“²⁰. Țărănimea bănățeană a desfășurat o luptă dirză ; astfel locuitorii din Ianova și Nițhidorf s-au împotrivit cu hotărîre rechiziționării grîului²¹, iar cei din comunele Silha, Belinț, Jdioara²² au bătut pe notar, alungînd cu furcile jandarmii.

Protestul țărănimii s-a manifestat și sub alt aspect : prin împotrivirea la plata impozitelor și a împrumuturilor de stat. În rapoartele preturilor Lugoj²³, Sacul, Reșița, către prefectii județelor, se semnala că țărănimea nu se supune la plata impozitelor²⁴. În adresa primăriei orașului Lugoj, nr. 11503 către Administrația de încasări și Plăți se specifică : „a dispune punerea în curs a procedurii de urmărire împotriva contribuabililor din comuna Silha, care datorează acestei primării diverse sume, impozite și taxe comunale“²⁵.

¹⁸ *Ibidem*, fond Comisariatul de poliție Reșița, dosar nr. 3841, fila 5, document nr. 11637 din 5 iulie 1941.

¹⁹ „Argus“ din 11 septembrie 1941.

²⁰ „Drapelul Roșu“ din 19 august 1969.

²¹ „România Liberă“, Banat, din 20 mai 1942.

²² Arhivele Tribunalului municipal Lugoj, fond parchetul Lugoj, dosar nr. 1697/1943, fila 43.

²³ Arhivele Statului Lugoj, fond Prefectura Județului Severin, dosar nr. 3175 1942, fila 16.

²⁴ *Ibidem*, fila 17.

²⁵ Arhiva Primăriei Municipiului Lugoj, dosar 1724/1942, fila 2.

Memoriul locuitorilor satului Jdioara, adresat conducătorului statului, oglindește situația reală a țăranimii din această regiune. „Noi cei săraci luptăm de doi ani de zile, iar cei bogați, dînd bani la plutonierii de la biroul mobilizării, sînt lăsați la vatră. Sîntem obosiți și tăbăriți de atîta suferință, neavînd cine să ne muncească pămîntul, sîntem muritori de foame cînd ne întorcem de pe front”²⁶. Starea de nemulțumire a țăranimii în continuă creștere este atestată în nenumărate documente. Într-un raport al Siguranței se semnală: „că populația de la sate este tot mai agitată, din cauza multiplelor obligații, înglodată în datorii, neputînd să-și achite nici măcar impozitele și taxele comunale... femeii și copii au fost nevoiți să stea în ger pentru a obține 50 gr zahăr, iar distribuirea uleiului, orezului se face după bunul plac al notarului și al șefului postului de jandarmi”²⁷.

Concomitent cu înrăutățirea situației materiale a muncitorilor și țăranilor, are loc o reducere a standardului de viață și o creștere a nemulțumirii în rîndul funcționarilor, pensionarilor, meseriașilor și chiar în anumite cercuri ale burgheziei mijlocii. La orașe, salariații publici au ajuns în situația de a nu-și mai putea întreține familiile. Într-un memoriu înaintat Prefecturii Județului Caraș Severin, din 5 februarie 1942 se arată: „Noi, funcționarii și angajații Primăriei Reșița, cerem un ajutor pentru cumpărarea alimentelor și a articolelor de îmbrăcăminte și încălțăminte, deoarece ne găsim în situația de a nu mai suporta cheltuielile traiului din salariul pe care-l primim”²⁸. În arhivele bănățene găsim un număr mare de plingeri adresate autorităților pentru ajutoare bănești. Astfel Maria Rață, cu 5 copii minori, rămasă văduvă, „nu dispune decît de o pensie mizeră, nu-și poate întreține familia, copiii fiind cuprinși între un an și 12 ani”. Faur Ana, văduvă din al doilea război, cu trei copii minori „neavînd nici un cîștig și nici o avere, fetița mea de 7 ani are timpul de școală, unde însă n-am putut-o trimite din lipsă de haine și încălțăminte. Cum stăm în pragul iernii, cu onoare vă rog să binevoiți a-mi acorda și mie un ajutor pentru a-mi asigura traiul vieții”²⁹. Pentru a contura tabloul vieții triste, aproape de neconceput în care trăiau masele muncitoare în acest colț de țară, relatăm din scrisoarea Comitetului local al Ligii operelor sociale din Reșița către Prefectura Județului Caraș: „Numărul luptătorilor a căror familii nu primesc nici un ajutor este de 105... nu pot plăti chiriile, nu au hrană, combustibil și nici îmbrăcăminte. Reșița are 76 orfani, 150 invalizi, 240 infirmi, 75 văduve, 100 elevi neîmbrăcați așteaptă imediat ajutoare”³⁰.

²⁶ Arhivele Tribunalului Lugoj, fond Parchetul Lugoj, dosar nr. 1697/1943, fila 44.

²⁷ *Ibidem*, fila 46, dosar nr. 5646/1943, fila 19.

²⁸ Arhivele Municipiului Reșița, dosar cu probleme financiare, nr. 4/1942, fila 18.

²⁹ *Ibidem*, dosar acte ale Consiliului de Patronaj din 1943, filele 9, 10, 15, 17, 18.

³⁰ *Ibidem*, dosar Comitetul Local al Ligii Operelor Sociale, nr. 16, fila 30.

În aceeași situație se găsea și populația din județul Severin. În Buletinul Informativ al Prefecturii Județului, din iunie 1943, se arăta : „muncitorii, funcționarii, pensionarii, meseriașii sînt nemulțumiți, deoarece hrana a devenit o problemă gravă”³¹.

Editarea și răspîndirea de către Comitetul Regional Banat al P.C.R. a unor broșuri, ziare și numeroase manifeste a exercitat o puternică influență asupra populației, mobilizînd „masele la luptă pentru zdrobirea fascismului sîngeros german”³². În noaptea de 30 aprilie 1942 la Timișoara au fost răspîndite manifeste îndreptate împotriva războiului antisovietic, purtînd lozinca „Jos Hitler”³³. În noiembrie același an, necunoscuți, se semnala într-un raport al Siguranței, au răspîndit la Lugoj manifeste cu lozincile „Jos Hitler ! Jos Germania”³⁴. Tot în această lună, la Cercul Militar din Lugoj, cînd „ofițerii hitleriști au pretins ridicarea unor tablouri de pe pereți, care reprezentau fapte de arme ale armatei române (bătălia de la Mărășești și Cerna), ofițerii români, luînd atitudine, s-au opus pretențiilor hitleriștilor, determinîndu-i pe aceștia să părăsească incinta Cercului Militar”³⁵. Pe numeroase case din orașul Caransebeș au fost șablonate, în noaptea de 11 spre 12 august 1943, inițialele și emblema P.C.R., precum și lozinci : „Vrem pace ! Proletari din toate țările uniți-vă !”³⁶. În noaptea de 9—10 decembrie 1943 au fost date jos de pe case, la Orșova, steaguri hitleriste³⁷. Autoritățile sînt nevoite să constate în rapoartele lor că s-a intensificat lupta comuniștilor, pe care o apreciau ca „o realitate care prezintă un iminent pericol pentru siguranța statului”³⁸.

Prin ordinul „strict confidențial” al Ministerului de Interne se atrăgea atenția prefectilor că „trebuie concentrate toate mijloacele și orice gest, sau mișcare a suspectilor bine cunoscută... toți instigatorii și toți cei ce seamănă dezorganizarea vor fi arestați și judecați”³⁹. În acest sens s-au operat masive arestări printre muncitorii din centrele industriale ale Banatului, fiind înaintați pentru cercetări Tribunalului Militar al Diviziei I-a Timișoara, iar alții au fost trimiși în lagărul de la Tîrgul Jiu”⁴⁰. Memoriul celor 2000 muncitori români, germani, maghiari de la uzina Ferdinand, către Ministerul de Interne prin „care se solicita

³¹ Arhivele Statului Lugoj, fond Prefectura Județului Severin, dosar 8957/1943, f. 8.

³² *Documente din Istoria P.C.R.*, 1953, ediția a II-a, p. 345.

³³ V. Marin, V. Petrișor, *op. cit.* p. 60.

³⁴ Arhivele Statului Lugoj, fond Prefectura Jud. Severin, dosar 7157/1942, f. 5.

³⁵ *Ibidem*, dosar Casa Armatei Lugoj, mișcarea antifascistă (1939—1943) (neinventariat).

³⁶ *Ibidem*, fond Prefectura Jud. Severin, dosar 3437/1943, f. 3, 4.

³⁷ D. Popescu, *Pagini din Istoria P.C.R. și a mișcării muncitorești din Banat*, în „Orizont”, nr. 4 din 1971, p. 28.

³⁸ Sava Dumitrescu, *Activitatea de război a organizațiilor comuniste*, București, 1947, p. 126.

³⁹ D. Popescu, *op. cit.*, p. 28.

⁴⁰ Arhivele Statului Caransebeș, dosar 1943, fila 99, fila 102.

eliberarea celor arestați⁴¹, oglindește starea de nemulțumire a maselor muncitoare din această regiune.

Teroarea fascistă, situația economică disperată, pagubele pricinuite de războiul antisovietic au ridicat la luptă masele populare, sporind la maximum ura lor împotriva fascismului. Creșterea stării de spirit anti-hitleristă a alarmat în asemenea măsură autoritățile, încît Marele Stat Major prin ordinul nr. 906861 cere „comandanților militari a întreprinderilor de a lua cele mai drastice măsuri”⁴².

Prin arestarea, condamnarea, precum și internarea în lagăr a sute de muncitori, autoritățile au urmărit să înfricoșeze masele. Dar în locul celor arestați și exterminați se ridicau noi forțe de luptători antifasciști, care în ciuda legilor draconice existente au continuat activitatea lor, găsind noi forme de a propaga, în sinul oamenilor muncii, cuvîntul partidului.

În a doua jumătate a anului 1943, condițiile pentru atragerea la lupta comună a tuturor forțelor patriotice împotriva fascismului au devenit mai prielnice, deoarece — după cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „Partidul Comunist, exponent al intereselor naționale ale întregului popor, a organizat rezistența antifascistă și lupta maselor populare pentru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea din războiul purtat alături de Germania și alăturarea forțelor antihitleriste”⁴³.

Coaliția forțelor patriotice antihitleriste „s-a sudat verigă cu verigă, moment cu moment: în septembrie 1943 s-a creat Frontul Patriotic Antihitlerist,... care a dat expresie, pe plan organizatoric, voinței celor mai diverse forțe social-politice de a acționa unite pentru eliberarea țării”⁴⁴.

Partidul Comunist Român, analizînd situația politică și economică internă, situația internațională, poziția claselor și raporturile de forță dintre ele a ajuns la concluzia că singura cale posibilă pentru doborîrea dictaturii fasciste și pentru salvarea României este declanșarea insurjecției armate. În aprilie 1944, între P.C.R. și P.S.D., ca urmare a muncii perseverente duse de P.C.R., s-a ajuns la înfăptuirea „Frontului Unic Muncitoresc”. La 1 Mai 1944, Frontul Unic Muncitoresc a lansat manifestul său „Către întreaga clasă muncitoare! Către poporul român”, chemînd la luptă unită forțele patriotice antifasciste. În această perioadă, Comitetul Regional Banat al P.C.R. își intensifică activitatea, tipărind material propagandistic, afișe, manifeste, chemări, care au fost difuzate de comuniști, uteciști, de toți oamenii cinstiți în întreprinderi, pe străzi, la orașe și sate chemînd clasa muncitoare și întregul popor la luptă pentru salvarea țării.

⁴¹ *Ibidem*, dosar mișcarea muncitorească, 1943, fila 102, 103.

⁴² *Ibidem*, ordinul 906861/I, complectat cu ordinul nr. 7098, serviciul I, biroul VI.

⁴³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, București, 1968, Editura politică, vol. I, p. 377—378.

⁴⁴ Mircea Mușat, Virgil Smârcea, *Rădăcinile istorice ale revoluției de eliberare națională și socială antifascistă și antiimperialistă din august 1944*, în „Anale”, nr. 3/1979, p. 24.

O intensă muncă politică a fost dusă de comuniști și printre unitățile militare, care staționau în Banat. Au fost stabilite legături „cu militarii antifasciști din unele unități din Timișoara, Reșița, Caransebeș și Lugoj”⁴⁵. Cu ajutorul unor militari patrioți, a fost sustras de la Regimentul 42 Artilerie din Lugoj, care era cantonat în comuna Bodo și Tipari, armament cu care a fost înzestrat mai târziu grupul de partizani „Mărăști”. Traducând cu fermitate în viață planul de pregătire a insurjecției naționale antifasciste și antiimperialiste, Comitetul Regional Banat al P.C.R. și organizațiile locale au desfășurat o muncă intensă în direcția organizării formațiunilor de luptă patriotice. În vara anului 1944, Comitetul Regional Banat al P.C.R., în urma instrucțiunilor primite de la C.C. al P.C.R., a organizat detașamentul de partizani „Mărășești”, constituit la început dintr-un grup de ceferiști din Timișoara, care și-a stabilit locul taberei în apropiere de Văliug la izvoarele Bîrzavei. La 13 iulie 1944, Inspectoratul de Poliție Timișoara informa Serviciul de Siguranță Oravița că... „pe drumul Reșița, Anina au fost găsite cantități de arme și muniție, despre care se crede că ar fi fost utilizate de comuniști în acțiuni împotriva statului”⁴⁶. Este cunoscut faptul că un detașament de partizani a acționat în munții Semenicului, pe linia Reșița, Oravița, Anina, avînd sarcina de a crea legături cu muncitorii și țăranii din această regiune, de a dezorganiza liniile de comunicație, de a organiza sabotaje și lupta armată împotriva ocupanților. În această perioadă mulți muncitori, îndeosebi membri de partid și uteciști, s-au înrolat în detașamentele de luptă patriotice. Treptat ele au crescut ca număr, astfel la Timișoara au activat 500 luptători⁴⁷, la Reșița, 210, la Caransebeș, 95, iar la Lugoj, 300⁴⁸.

În aceste momente grele, P.C.R. a reușit să polarizeze în jurul său toate forțele patriotice antifasciste, realizînd o largă coaliție a tuturor grupărilor și cercurilor politice, care, dintr-un motiv sau altul, se pronunțau pentru ieșirea României din războiul hitlerist. Acțiunea conjugată a tuturor forțelor patriotice, împletită cu condițiile internaționale propice, a creat climatul favorabil în întreaga țară pentru declanșarea revoluției de eliberare națională și socială condusă de Partidul Comunist Român. În după amiaza zilei de 23 August 1944, Ioan Antonescu a fost arestat împreună cu membrii guvernului, această zi marcînd răsturnarea dictaturii fasciste și începutul insurjecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste.

Partidul a chemat în seara zilei de 23 August, printr-un manifest, poporul la acțiunea armată. „Chemarea noastră, chemarea țării! La arme, citește-o cu glas ridicat în grupurile din jurul tău, în adăpost,

⁴⁵ Arhivele Comitetului Municipal P.C.R. Lugoj, dosar privind activitatea comuniștilor din ilegalitate (1940—1944), fila 9.

⁴⁶ Arhivele Statului Caransebeș, fond Detașamentul de Poliție Jam, dosar nr. 2/1944, fila 366.

⁴⁷ Gh. Țuțui, S. Cimponeru, *Aspecte ale activității formațiunilor de luptă patriotice din Banat*, în „Anale”, nr. 2/1958, p. 75.

⁴⁸ D. Popescu, *Contribuții la cunoașterea stării de spirit din județul Caraș-Severin 1940—1944*, în *File de Istorie*, București, 1971, p. 172.

fabrică, stradă și pretutindeni unde te afli ! Viața noastră e în pericol, cu toții la arme“⁴⁹.

În zilele insurecției antifasciste și antiimperialiste, masele populare de pe întreg teritoriul Banatului și-au manifestat dragostea fierbinte și atașamentul sprijinind cu înflăcărare Partidul Comunist, care a organizat lupta pentru dezarmarea forțelor hitleriste. Forțele patriotice au luat în paza lor principalele obiective ale orașelor, ale întreprinderilor, controlul circulației și împreună cu unitățile militare prezente au dezarmat trupele hitleriste din Caransebeș, Timișoara, Reșița, Bocșa, Lugoj, făcând prizonieri și capturând un bogat material de război. Deoarece autoritățile târăgănu eliberarea deținuților antifasciști, în frunte cu Miron Constantinescu, „comuniștii, punând în mișcare sute de muncitori, au organizat o mare demonstrație în fața Penitenciarului din Lugoj, forțând autoritățile să pună în libertate pe cei arestați în timpul războiului“⁵⁰.

Asemenea acțiuni au avut loc la Timișoara, Oravița, Caransebeș, unde deținuții antifasciști au fost eliberați, încă înainte de a fi sosit din București „ordin scris“⁵¹.

Actul de la 23 August 1944 — moment de răscruce, piatră de hotar pentru destinele României — reprezintă o adevărată revoluție de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, elogiind evenimentele glorioase din august 1944, arăta : „23 August va rămîne în conștiința poporului, amintirea lui va fi transmisă din generație în generație ca un simbol strălucit al eroismului masei populare, al spiritului revoluționar al comuniștilor, al tuturor luptătorilor progresiști din țara noastră“⁵².

Din cele prezentate rezultă că populația din Banat a avut o atitudine ostilă față de participarea României la războiul antisovietic. Ostilitatea populației bănățene, români, maghiari, germani și sirbi s-a manifestat sub diferite aspecte, acționind în chipul cel mai variat : de la simple proteste, la sabotaje, greve, și chiar la acțiuni armate. În ciuda teroarei fasciste, comuniștii s-au aflat în fruntea oamenilor muncii organizînd și conducînd acțiunile patriotice împotriva dictaturii antonesciene și a mașinii de război hitleriste.

Lupta oamenilor muncii din această regiune se încadrează în lupta generală antifascistă, desfășurată în acești ani de întregul nostru popor, sub conducerea Partidului Comunist Român, înscriind o pagină glorioasă în istoria mișcării muncitorești din țara noastră.

⁴⁹ Documente din istoria P.C.R., vol. II, p. 392.

⁵⁰ Arhivele Comitetului Municipal P.C.R. Lugoj, dosar privind activitatea comuniștilor din ilegalitate, fila 12.

⁵¹ D. Popescu, P.C.R., organizatorul rezistenței antifasciste în Banat, p. 27.

⁵² Petre Dinică, Cuvîntare la adunarea festivă din Timișodra cu ocazia aniversării a 35 ani de la eliberarea patriei, în „Drapelul Roșu“ din 22 VIII/1979.